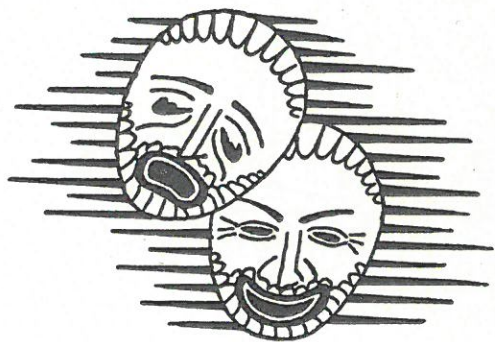

CHOKOLADE
KONFEKTURE

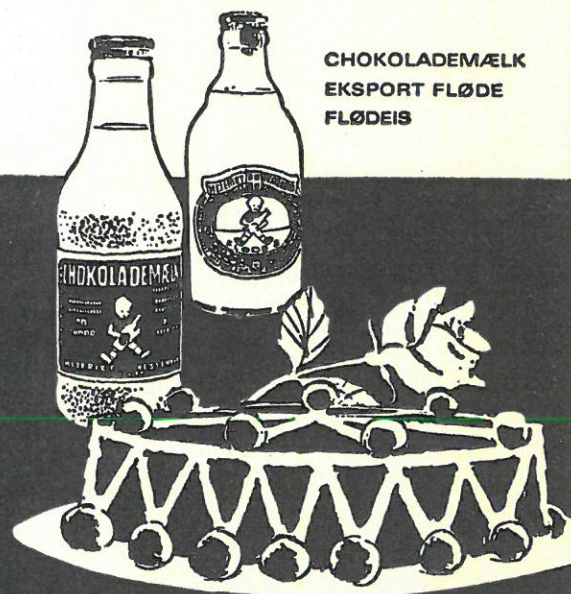

Carlsberg

AARHUUS STIFTSBOGTRYKKERIE

AARHUS TEATER

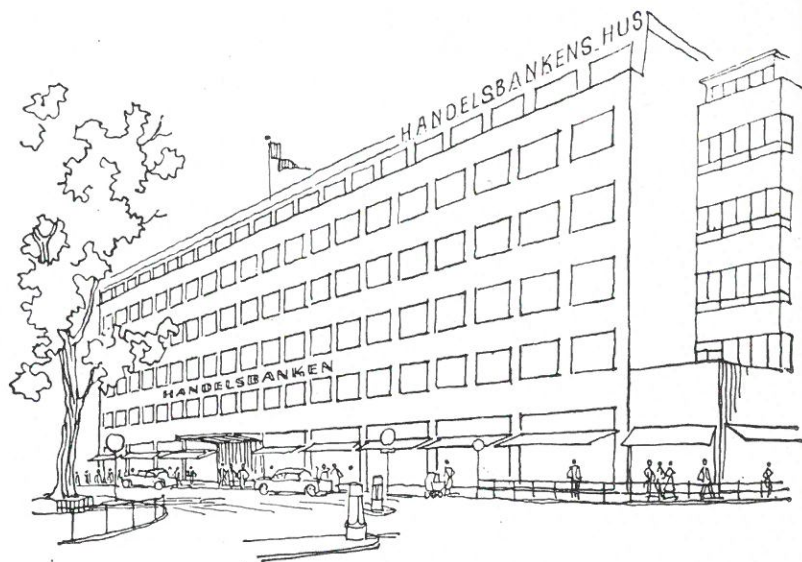
MEJERIET *Vestorbro*
BYENS FØRENDE

CHOKOLADEMÆLK
EKSPORT FLØDE
FLØDEIS

HOVEDKONTOR: TELF. *2 87 00

HANDELSBANKEN

- altid med i billedet

AARHUS TEATER

Direktør **Allan Fridericia**

Teatersekretær **Jesper Gottschalch**

Kravet om DEN ENKELTES STILLINGTAGEN

Før urpremiøren på *Stedfortræderen* krævede det tyske udenrigsministerium et eksemplar af stykket fra instruktøren Erwin Piscator, for at man »kunne besvare de mange spørgsmål fra udlandet«. Krupps direktør havde også forsøgt at få stykket til gennemlæsning før premiøren i Berlin.

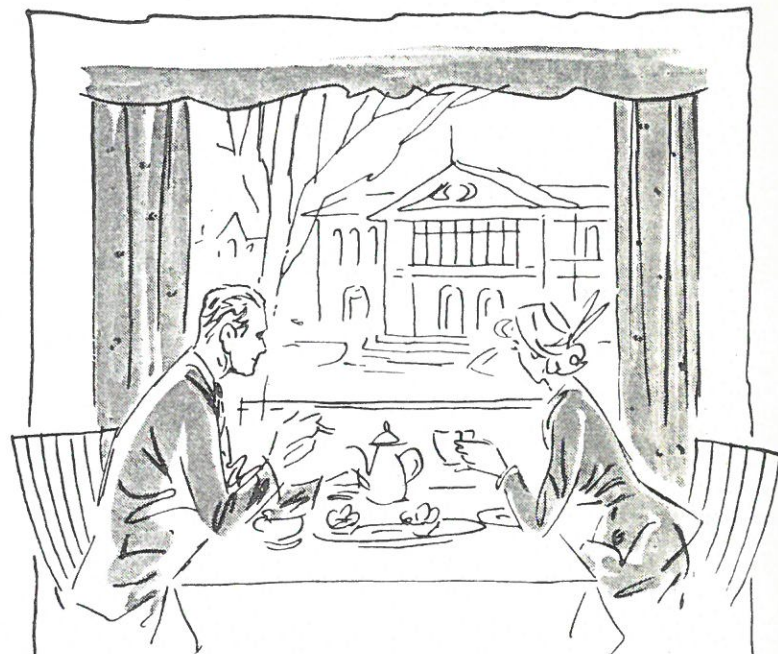
Efter premiøren har visse kredse opfordret regeringen i Bonn til at anlægge sag mod forfatteren, han har modtaget grove trusselsbreve, og ved katolske møder har præster stemplet stykket som ligskænding.

Det er unægteligt sjældent, at et debutdrama modtages sådan, også at det omgående købes af teatre i London, Wien, Tel Aviv, New York, Stockholm, Basel, Helsingfors og Paris, så meget mere som det formelt vedkender sig en episk tradition, som vi kender den fra Schiller. Men alt det kan ske, når forfatteren giver scenisk liv til et stof fra vor egen tid, sprængstof som hidtil har været pakket ned i fortælsesvat.

*

Forfatteren er Rolf Hochhuth, en ung mand som blev født 1. april 1931 i Hessen. Han er udlært boghandler og har de sidste 8 år arbejdet som konsulent ved et forlag, hvad han fremdeles gør, selv efter at filmrettighederne til *Stedfortræderen* har indbragt 300.000 D-mark. Han bor i en beskeden lejlighed i Gütersloh og arbejder på forlaget om eftermiddagen, men har sikret sig formiddagen til sit eget litterære arbejde. Det er stort set, hvad det er lykkedes at fravriste ham af private oplysninger. Han har skrevet enkelte noveller

Billedet på foregående side viser en krematorieovn i Auschwitz-koncentrationslejren i Polen

Et hyggeligt mødested i smukke omgivelser ...

- også efter teatertid ..

Smørrebrød og sandwiches

Frokost a la carte - Dagens middag

Altid ren kaffe og lækre kager

Tlf. butik 2 19 33 - Bordbestilling 1. sal 2 30 23

Marie Christensen

Konditori v/ Bispetorvet

- en står at læse i det svenske BLM 5/1963 - og skriver på et nyt drama, *Der Arbeitsgeber*, som knytter sig til *Stedfortræderen*.

Dette skuespil er det mest debatterede stykke i tysk teater i årtier, og indvendingerne er mange, det er tilmed påstået, at en så ung mand ikke kan vide noget om, hvad der foregik i nazitiden! En almindelig indvending, selv fra positive kritikere, er, at Hochhuth lader fiktive personer optræde på scenen sammen med autentiske som bl. a. Eichmann, pave Pius XII, nuntius i Berlin og professor Hirt (kraniesamler, speciale: jødiske kommissærer). Den unge pater Riccardo er fiktiv, men har fællestræk med to katolske præster, Lichtenberg fra Berlin og den polske Kolbe som døde i sultebunken i Auschwitz - i stykket får Riccardo hans fangenummer, 16670.

En af dramaets hovedskikkelser er Kurt Gerstein, en besynderlig, uhyggelig person, der forsvandt efter Frankrigs sammenbrud, efter Hochhuths mening myrdet af folk, som frygtede hans vilje til at aflægge regnskab for, hvad der skete i Tyskland. Gerstein var aktivt medlem af Niemöllers bekendelseskirke, han sørgede for udbredelse af illegale skrivelser og blev sendt i koncentrationslejr i 30'erne. Efter løsladelsen søgte denne begavede ingeniør ind i SS med det formål at komme op i toppen, hvorfra han mere effektivt kunne gøre modstand mod naziregimet, men han kom samtidig til at dele mordernes skyld. I 1942 var han en af Eichmanns nære medarbejdere og blev sendt til Auschwitz for at hjælpe kommandant Höss med at skaffe det effektivere udryddelsesmiddel Cyklon B, efter at man havde opgivet udstødningsgas, som tit var op mod et døgn om at virke. Man skiftede ikke af humane årsager, men for at sætte tempoet op.

Indtil da havde Gerstein næppe anet, hvilke grusomheder der foregik. Den svenske diplomat Göran von Otter mødte ham i toget Warszawa-Berlin, og Gerstein fortalte grædende om de rædsler, han netop havde været vidne til. Han bad von Otter om at videregive oplysningerne, han ønskede, at de allierede skulle underrette det tyske folk om jødemordene gennem flyveblade, og han troede, at tyskerne derpå ville rejse sig mod Hitler.

De allierede var faktisk underrettet gennem den polske modstandsbevægelse, de nedkastede også flyveblade, men ignorerede i øvrigt i årevis de meddelelser de modtog om jødeudryddelsen. I noter til *Stedfortræderen* skriver Hochhuth: »Deres rædsel, deres vrede, da de (allierede) åbnede lejrene i 1945, udsprang ikke mindst af den skyld, som de anklagede sig selv for.«

Gerstein henvendte sig til repræsentanter for den katolske kirke for at få Paven til at protestere, og det er indførelsen af dette afgørende moment i skuespillet, der har fremkaldt de hidsigste fordømmelser.

**-stadig uovervindelig
på sit felt...**

Kristi Stedfortræder på jorden repræsenterede ca. en halv milliard mennesker, deraf adskillige millioner netop i Tyskland og Italien. Hitler og især nazivældets måske eneste intellektuelle topfigur, Goebels, havde gentagne gange advaret mod krænkelser af Vatikanet, det ville være for farligt at udfordre paven før den endelige sejr. Allerede i 1938 udsendte »Angriff«, den tyske arbejdsfronts organ, en pjece – forsynet med et forsidebillede af kardinal, statssekretær Pacelli, den senere Pius XII – hvori der stod: »Chamberlain og Herriot, Roosevelt og Dimitroff er meget indflydelsesrige personer. I dag kan de tale med. Og i morgen – galer ikke en hane efter dem. Men mændene omkring Paven, disse tavse prælater ved den romerske Kurie ... de skifter ikke ... de giver aldrig fortabt og forstyrrer påny den tyske politik ude og inde.« Derfor var det så afgørende at holde fred med Vatikanet – så længe krigen stod på.

Netop af samme grund ønskede Gerstein og andre, at Pius offentligt skulle protestere mod udryddelsen af jøderne, de 6 millioner der myrdedes på grund af deres race, som end ikke er nogen race.

Men Pius XII protesterede aldrig, end ikke da man deporterede Roms jøder, hvoriblandt mange katoliker, så at sige neden for hans vinduer. Han udtalte sig i vage almindelige vendinger. I 1943 kunne von Weizsäcker, Hitlers særlige udsending ved Den hellige Stol, meddele Berlin, »at Paven trods pres fra forskellig side ikke har ladet sig rive med til nogen demonstrativ udtalelse mod deportationen af jøderne«. Den store diplomat Pacelli ønskede ikke at komplicere forholdet til Berlin, han havde netop været en af de ivrigste for at slutte konkordat med Hitler. Hans kirke opfordrede sine medlemmer til at gå med i »korstoget« mod Moskva.

*

I diskussionen om *Stedfortræderen* hævdes det nu fra katolsk side, at Paven ikke kunne protestere, hvad ville der være sket, hvis han havde intervenseret? Ville Hitler ikke være brudt ind i klostrene, som mange steder skjulte jøder og kommunister?

Men en katolsk pater har i et brev til Hochhuth skrevet, at kirken burde have protesteret, hvad enten det nyttede eller ej, af moralsk ansvarsfølelse. Hochhuth selv hævder i de udførlige noter i bogudgaven af stykket, at det havde nyttet, det så man, da biskop Galen i Münster protesterede mod euthanasien (forordningen om udryddelse af sindssyge og kroniske syge): nazisterne standsede disse mord. Galen blev end ikke arresteret, det vovede man ikke. Ligeledes bremse Rumæniens nuntius deportationen af jøder.

Rolf Hochhuth fremhæver loyalt, at det var katolske præster som

En fornuftig hverdagstaske til en populær pris – en raffineret taske fra et af Europas førende modecentre – Sallings lædervareafdeling har det hele.

Man klæder sig med tasker fra

Salling

Lædervarer – Ny stueetage – Tlf. 218 00

følte medansvaret, patere som frivilligt gik med jøderne i koncentrationslejre – at de døde, rokkede ikke ved forståelsen mellem Vatikanet og Hitler.

På scenen skildres pave Pius som en mand af mange ord og aristokratisk fjernhed – hans første replik er på heksameter – i noterne tilføjes: »Når hans (pavens) tavshed her i stykket får udseende af en bevidst, smertelig renonceren – så er de historiske kendsgerninger desværre næppe så smukke . . . Han var ingen »forbryder på grund af statsræson«, han var et neutrum, en overflittig karrièremager, der senere tit fordrev tiden med distraherende lege, mens den forpinte verden . . . forgæves ventede på et åndeligt lederord fra ham.«

*

Stykket er bygget op med særdeles fyldige regibemærkninger og et 60 sider langt efterskrift, hvori Hochhuth dokumenterer sine kilder, dagbøger, breve, memoirer og biografier. Men foruden den hårde dom over Paven tilføjer han, at samme mand gav ordre til at åbne klostrene for de forfulgte, at han hjalp mange til flugt og endog tilbød at løskøbe de italienske jøder.

Yderligere angriber Hochhuth de store tyske virksomheder, især Krupp, for deres nådeløse udnyttelse af slavearbejderne, og det har naturligvis ikke reduceret protesterne. Det hændte, at selv lokale naziførere protesterede mod behandlingen af arbejderne.

Med sin mængde af historisk stof og sin krasse protrættering af ledende folk har *Stedfortræderen* placeret sig i den efterkrigsdebat, som sjældent har fået gyldigt udtryk på scenen. Men stykket er også en udfordring til danskere, fordi spørgsmålet om passivitet eller klar stillingtagen ikke blot rettes til paver i Rom, men også til jævne borgere i Danmark. Det fremgår af *Stedfortræderen* som af adskillige andre beretninger, at koncentrationslejrenes bøddler var videnskabsmænd og små pedanter, der passede deres job punktligt. Hvad der skete i Auschwitz kunne under givne omstændigheder ske næsten hvorsomhelst, og endnu værre: i den almindelige værnepligts tidsalder kan offer og bøddel forfærdende nok skifte rolle.

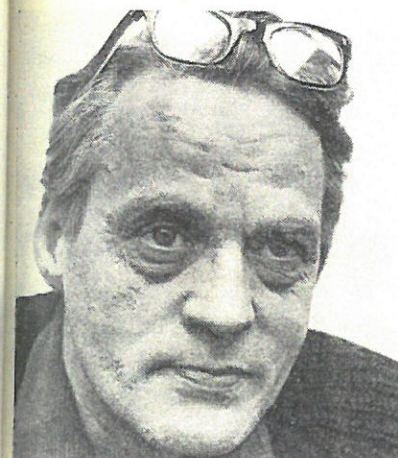
Det væsentlige ved Rolf Hochhuths drama er således ikke den øjeblikkelige sensation eller blot den historiske redegørelse, men kravet til den enkelte om at tage stilling. Der sker og der vil stadig ske ting, som kun muldvarpe kan være blinde for.

Henning Ipsen.

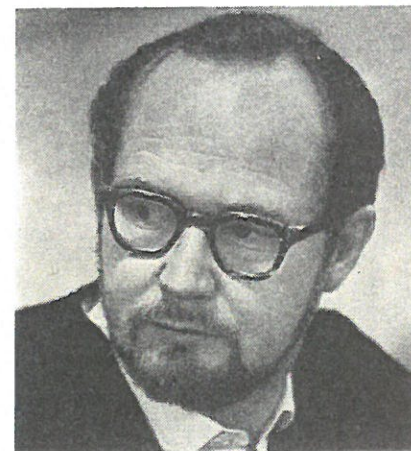

Moderne Kvalitetsbriller
-Teaterkikkerter

D.A. PALUDAN
 GRUNDLAGT 1899
 CLEMENSBRØ · TELF 20944

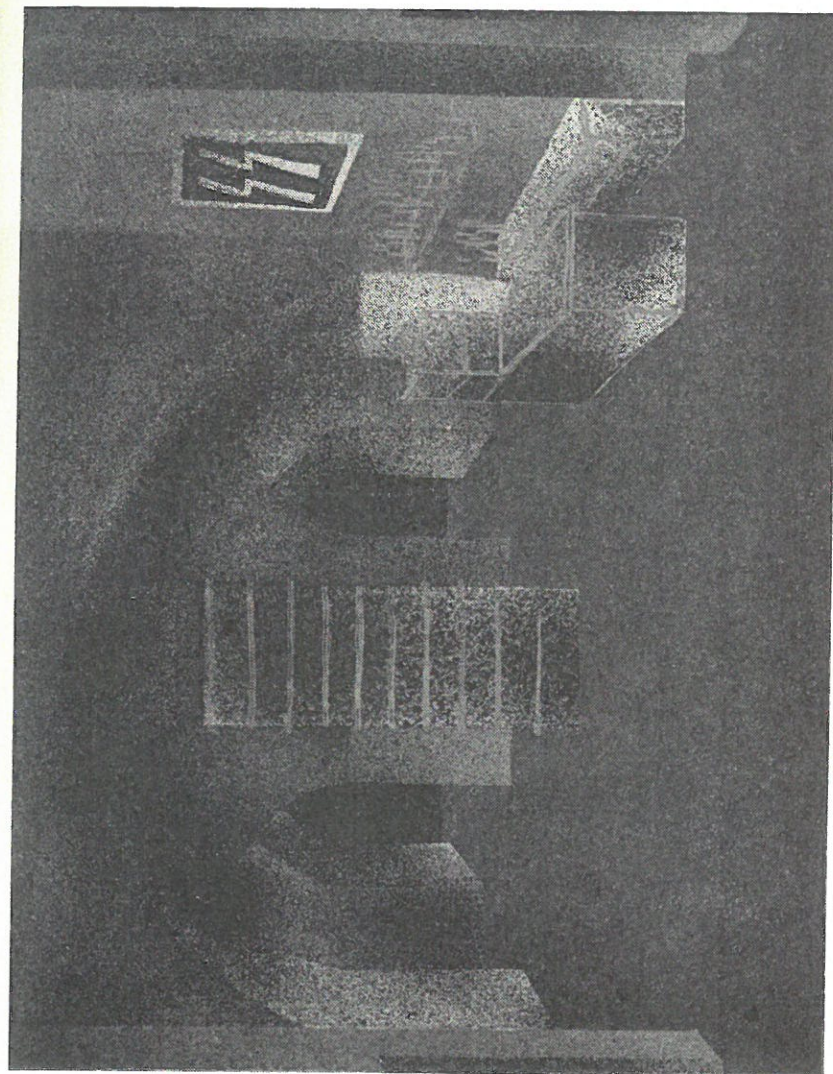
Helge Ernst

Henning Carlsen

Aftenens debuterende sceneinstruktør, Henning Carlsen, der er født i Aalborg den 4. 6. 1927, har som iscenesætter tilbagelagt en bugtet vej frem til scenen via filmen. I 1947 blev han ansat på filmselskabet Minerva, hvor han lærte arbejdet fra grunden, først som assistent senere som selvstændig instruktør. Derefter fulgte nogle år på Nordisk Film Junior. Henning Carlsen har i alt lavet 32 kortfilm, hvoraf flere har fået adskillige internationale udmærkelser. Også i TV's dramatiske afdeling har han vist sine evner som producer-instruktør. En af de mest omtalte film sidste år: *Dilemma* – instruerede og producerede Henning Carlsen i Sydafrika om apartheid-systemet, uden at politiet fik det mindste at vide, og filmen vakte en voldsom opsigt verden over. Henning Carlsens seneste arbejde var iscenesættelsen af spillefilmen *Hvad med os?* efter Leif Panduro's manuskript.

Det er første gang, kunstmaleren Helge Ernst, der er født 1916, arbejder med dekorationer til teatret. Han kunne sidste år fejre 25 års jubilæum og står i dag som en af vore ledende malere. Helge Ernst har været repræsenteret på en masse udstillinger i såvel indland som udland, fået flere ærefulde legater, en stor del af hans produktion hænger i samlinger og på museer landet over. Helge Ernst har for nylig afholdt en bemærkelsesværdig udstilling; hans dekorationer er i familie med disse billeder og afslører den store kunstners konsekvens og idérigdom til trods for det ydre materiale, han vælger.

Helge Ernst's dekorationsudkast til Jägerskeller.

Staar De over for valget af tapet eller ønsker De kun orientering?

saa kig engang ind i vor tapet-afdeling, saa skal De
se nyheder!

Ønsker De noget nyt –
ønsker De noget bedre!
– vær sikker paa –
vi har det tapet, De søger!

Tapetet, der giver den fornemme ramme om Deres stue!

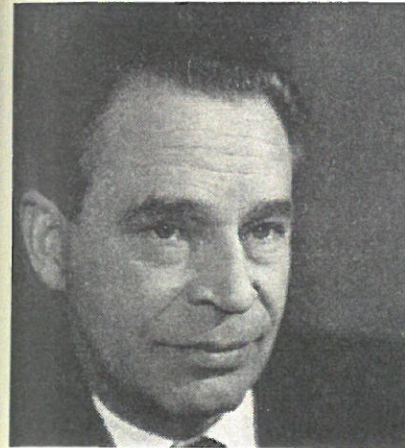
Det er helt igennem

raffinerede

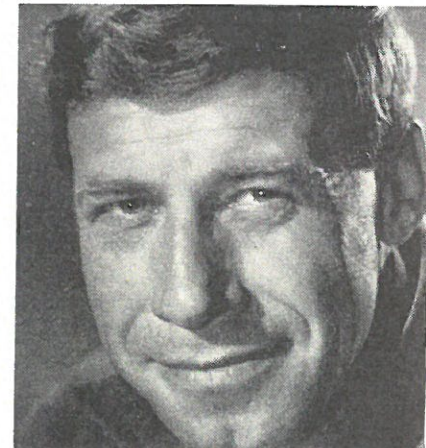
kultiverede

stilrene tapeter!

VESTERBROS FARVEHANDEL
Helmuth Schledermann
VESTERBRO TORV Hf. 25777

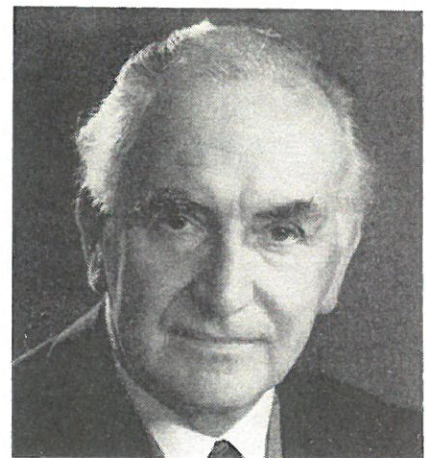
Eduard Mielche

Preben Neergaard

Ulf Stenbjørn

Aage Fonss

Provinsens forende

KLICHEER
OFFSET
RETOUCH
TEGNING
GRAVURE
Farveklicheer

FOTO
Reklamefoto
Tekniskfoto
Portrætfoto
Farvefoto
Fotoanstalt

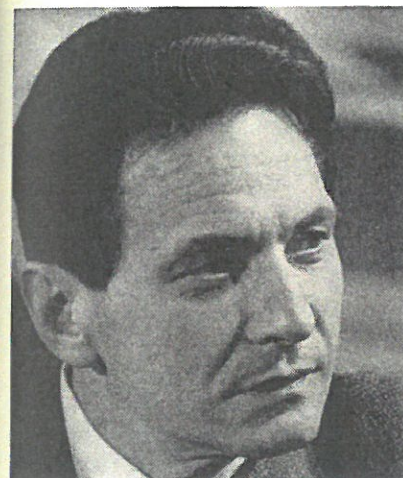
aut. Agfacolor-anstalt

HAMMERSCHMIDT
Aarhus

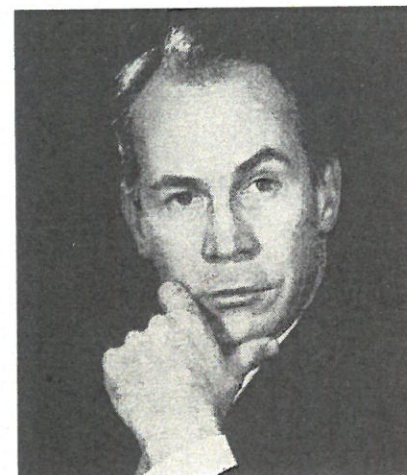
Offset afd.
20574

Kliche afd.
20833

Foto afd.
20922

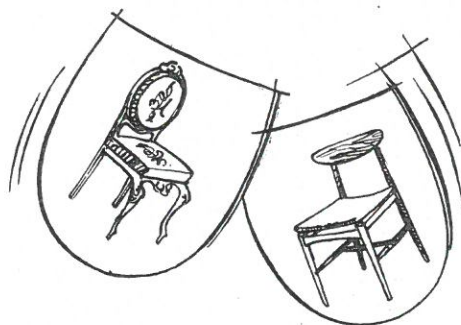
Erno Müller

Gyrd Lofqvist

Birgit Espersen

*Moderne møbler
stilmøbler
antikviteter
kunst
orientalske tæpper
boligtextiler*

Chr. Rasmussen's

MØBELETABLISSEMENT A/S
TELF. 685 . VESTERGADE 14 . RANDERS

7. forestilling sæsonen 1963-64

STEDFORTRÆDEREN

Skuespil i 10 billeder af

ROLF HOCHHUTH

Oversættelse: *Henning Ipsen*

Bearbejdelse: *Preben Neergaard* og *Henning Carlsen*

Iscenesættelse: **Henning Carlsen**

Dekorationer: **Helge Ernst**

Kostumer: Neue Theaterkunst, Berlin

Lydeffekter i samarbejde med Danmarks Radio, Statens
Arkiv for historiske film og stemmer samt Frihedsmuseet

Personerne

kommer på scenen i denne rækkefølge:

Pater Riccardo	*
Den apostolske Nuntius i Berlin	Jørgen Fønss
Pater i Nuntiaturet i Berlin	Gustaf Bentsen
Gerstein	Erno Müller
Adolf Eichmann	Preben Harris
Doktoren	Gyrd Løfquist
Helga	Hanne Ribens
Salzer	Jørgen Krogh
Dr. Fritsche	Troels Munk
Professor Hirt	Børge Hilbert
En oberst	Harald Meller
Jacobson	John Hahn-Petersen
Grev Fontana	**
Tjener hos Fontana	Mads-Peter Neumann
Kardinalen	***
Officer ved Schweitzergarden	Ejnar Hans Jensen
Witzel, feldwebel i SS	Fritz Brun
Menige i den fascistiske Milits i Rom	{ Erling Dalsborg William Kisum
Carlotta	Birgit Espersen

En patergeneral	Gunnar Stryhn
Pave Pius XII	****
En sekretær hos paven	Bent Børgesen
SS soldat i Auschwitz	Lars Lunøe
En jødisk Kapo	Peter Eszterhas
SS soldat i Auschwitz	Ejnar Hans Jensen

Endvidere medvirker jødiske fanger,
menige fra Schweitzergarden samt officerer og menige
fra SS og den tyske værnemagt

Som gæster:

* PREBEN NEERGAARD

** ULF STENBJØRN

*** AAGE FØNSS

**** EDUARD MIELCHE

Scenemester: Aage Rishøj

Belysningsmester: Carl E. Andreassen

Overregissør: Harald Meller – Suffløse: Ingeborg Jensen

Lydteknik: Jønn Walsøe – Frisør: Caroline Nielsen

Instruktørassistent: Mads-Peter Neumann

Spilletid ca. 2 1/2 time

ORDREN

1. billede: Modtagelsesværelset i det apostolske nuntiatur i Berlin en sen eftermiddag i august 1942.
2. billede: »Jägerkeller« i Falkensee ved Berlin samme aften kl. 21,00.
3. billede: Gersteins bolig, Berlin W 35, næste formiddag.

KLOKKERNE I ST. PETER

4. billede: Casa Fontana på Monte Gianicolo i Rom den 2. februar 1943.

HJEMSØGELSEN

5. billede: Det romerske Gestapokvarter i Rom den 17. oktober 1943.
6. billede: I patergeneralens arbejdsværelse i Jesuiterklostret i Rom samme dag.
7. billede: Som 5. billede – lidt senere.

IL GRAN RIFIUTO

8. billede: En intim audienssal i det pavelige palads senere samme dag.

AUSCHWITZ eller HVOR ER GUD?

9. billede: Ved en vagtstue i Auschwitz en tidlig morgen i begyndelsen af november 1943.
10. billede: Samme sted en uge senere.

John Hahn-Petersen

Hanne Ribens

SERVICE FRA ABEL

»Sig det med Blomster« – og ring til ABEL – selvom De ikke har fast ABEL-konto! Regningen kommer senere – med eller uden kvittering – til firma – eller privatadresse, som De vil.

**KGL. HOFLEVERANDØR
ST. TORV - AARHUS C**

Forfatterens noter til personlisten

Den apostolske nuntius, hans excellence Cesare Orsenigo, gik i 1942 i sit 69. år. For eftertiden står det som en gåde, at denne gejstlige, der levede i Berlin i hele Hitler-tiden, kunne forene opretholdelsen af konkordatet med sin samvittighed, f. eks. da man deporterede katolske jøder.

Riccardo Fontana

har træk tilfælles med den berlinske domprovst Bernhard Lichtenberg, som offentlig bad for jøderne og derfor idømtes fængselsstraf. I retten fremførte han ønsket om at måtte dele skæbne med jøderne østpå. Lichtenberg blev dog ikke ført til en Ghetto, men sendt til Dachau. Han døde undervejs i 1943, formodentlig en naturlig død.

Adolf Eichmann,

en venlig, farveløs pendant, hvis frygtelige virksomhed kun kendtes af så få, at han end ikke blev eftersøgt i 1945. 1961 dødsdømt i Israel, henrettet 1962.

Professor August Hirt,

aldrig fundet. Åbenbart søgte man heller ikke efter ham. Er sandsynligvis i dag læge under et andet navn.

Doktoren)*

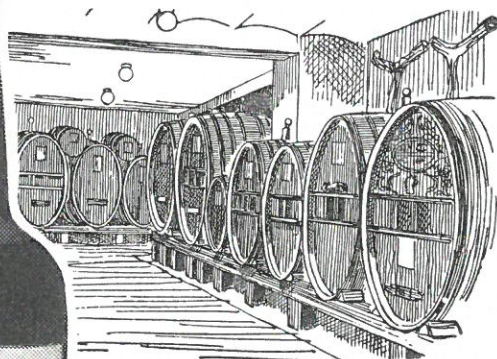
er karakteristisk nok aldrig fundet – formodentlig takket være hjertelighed af den art, han udfoldede, når han uden for gaskamret lovede børn »dejlig budding« (historisk dokumenteret), eller når han på perronen spurgte folk, der var udmattet af rejsen, om de følte sig syge. Den, der sagde ja, glad for den elskværdige mands deltagelse, kom omgående i gaskamret. Atmosfæren om ham var let og tvangfri – i velgørende modsætning til omgivelsernes brutalitet.

Kurt Gerstein,

SS-obertsturmbannführer. Den mosaiske menighed i Paris har sat hans navn på mindestenen for facismens ofre. Efter den engelske historiker Gerald Reitlingers mening ydede Gerstein den mest forbløffende indsats under anden verdenskrig.

*) Doktoren er identisk med Josef Mengele, der sidst i januar i år blev fundet i live i Paraguay, hvor han stadig praktiserer som læge. (red.).

Serverer man **IVO**
SHERRY for sine gæster
— røber man sit kendskab til god vin!

IVO
SHERRY

Amontillado: gylden, sødlig
Manzanilla: lys, tør
Brown: mørk, sød

Serveres på førende hoteller
og restauranter!

VINFIRMA
ARNE M. HANSEN
AARHUS

Diplom-ingeniør 1931 fra det tekniske universitet i Berlin. Aktivt medlem af den evangeliske ungdomsbevægelse. Hans kristne synspunkter gjorde ham allerede 1933 til nazismens modstander. I september 1936 arresteret af Gestapo, første gang på grund af udde-
ling af nazifjendtlige blade. Samme år medicinske studier i Tübingen. I juli 1938 atter arresteret og indsat i koncentrationslejr på grund af statsfjendtlig (religiøs) aktivitet.

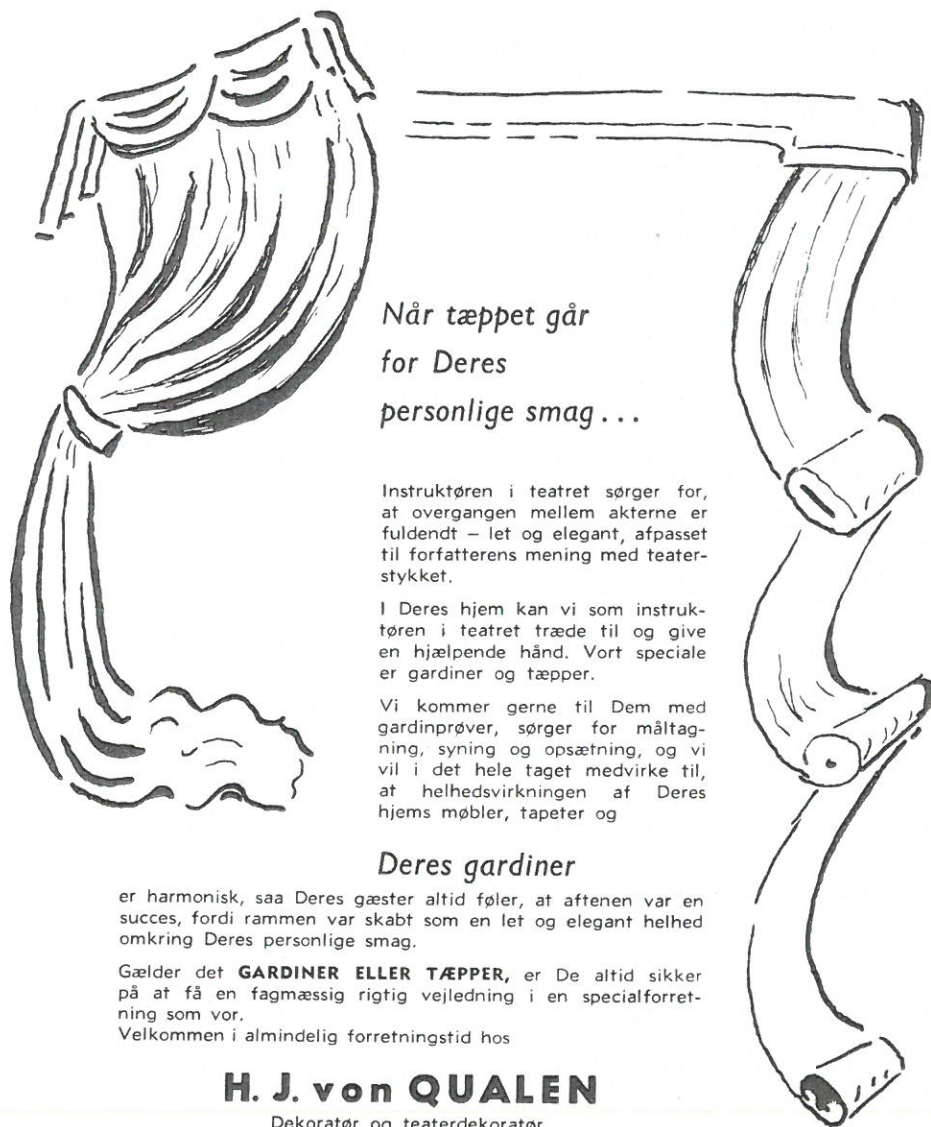
I 1941 lykkedes det ham at komme ind i SS. På grund af sin ud-
dannelse som ingeniør og læge fik han overdraget desinfektionen af fange- og koncentrationslejre. Gerstein fik bl. a. standset en tyfus-
epidemi, og fra da af blev han anset for et teknisk geni. Han fik derfor overdraget eksperimenterne med blåsyre (Cyklon B) til brug for KZ-lejrene (hurtigere virkende end den tidligere anvendte me-
tode med udstødningssgas).

Om Gerstein skriver pastor Martin Niemöller den 26. april 1948 bl. a.: »Jeg har i mange år kendt Gerstein fra arbejdet i bibelkredse og i kirker. Jeg anser ham for at være helt igennem ren og retlinet og tror derfor, det er udelukket, at han nogensinde skulle være faldet for fristelsen til at gå ind for nationalsocialismen, endsige dens for-
brydelser. Det er min overbevisning, at han blev et offer for kon-
sekvensen af sine handlinger og den modstandsholdning han fast-
holdt til det yderste.«

Efter Frankrigs befrielse 1944 blev Gerstein arresteret af de allie-
rede, til hvem han overlod alle sine optegnelser. Gerstein selv for-
svandt sporløst, og man ved intet om hans skæbne.

Ordliste til stykket

Apostolsk nuntius	Pavelig gesandt
Breviarium	Bønnebog
Kapo	Jødisk fange, der udøver politimyndighed for tyskerne
Kongregation	Kardinalkommission
Konkordat	Overenskomst mellem pavestolen og en fremmed magt
KZ	Koncentrationslejer
Kurien	Pavens regerings- og forvaltningsråd
Soutane	Katolsk paters ordensdragt
Syndicus	Juridisk rådgiver
Minutant	Ledenede stilling ved det pavelige statssekretariat

Når tæppet går
for Deres
personlige smag...

Instruktøren i teatret sørger for, at overgangen mellem akterne er fuldendt – let og elegant, afpasset til forfatterens mening med teaterstykket.

I Deres hjem kan vi som instruktøren i teatret træde til og give en hjælpende hånd. Vort speciale er gardiner og tæpper.

Vi kommer gerne til Dem med gardinprøver, sørger for måltagning, syning og opsætning, og vi vil i det hele taget medvirke til, at helhedsvirkningen af Deres hjemts møbler, tapeter og

Deres gardiner

er harmonisk, saa Deres gæster altid føler, at aftenen var en succes, fordi rammen var skabt som en let og elegant helhed omkring Deres personlige smag.

Gælder det **GARDINER ELLER TÆPPER**, er De altid sikker på at få en fagmæssig rigtig vejledning i en specialforretning som vor.

Velkommen i almindelig forretningstid hos

H. J. von QUALEN

Dekorator og teaterdekorator

Hj. af Odensegade og Pontoppidansgade, tlf. Aarhus 2 72 04

HISTORISKE DATA

til belysning af en ond tid

- 1920 Hitler danner Nationalsozialistiske (Na-zi) Deutsche Arbeiter-Partei (N.S.D.A.P.).
- 1933 Hitler udnævnt til tysk rigskansler, selv om partiet ikke har absolut majoritet.
- 1934 Efter rigspræsident Hindenburgs død bliver Hitler det tyske riges Führer og udbygger inden for rigets grænser den allerede tidligere indførte terror med henrettelser, jødeforfølgelser, indespærringer i koncentrationslejre og fuldkommen undertrykkelse af anderledes tænkendes mening.
- 1935 Tyskland genindfører almindelig værnepligt.
- 1936 Tyske tropper rykker ind i Rhinlandets demilitariserede zone. Tyskland og Japan slutter Antikominternpagt (Komintern = Kommunistisk Internationale).
Hitler anvender den spanske borgerkrig som generalprøve for en kommende krig.
- 1938 12. marts. Østrig besættes og indlemmes i Tyskland.
29. september. München-mødet mellem Hitler, Mussolini, Chamberlin og Daladier. England og Frankrig »sælger« Tjekkosllovakiet.
10. november. »Krystalnatten«. Over hele Tyskland foranstalles planlagte og systematiske ødelæggelser af synagoger og jødiske forretninger. Samtidig arresteres jøder i tusindvis og føres til koncentrationslejre. Omkring 200.000 jøder er fanger i lejrene.
- 1939 15. marts. Tyske tropper rykker ind i Prag.
21. marts. Hitler indlemmer Memel i Tyskland.

Generalagentur **CARL W. REFFS** KØBENHAVN

21. august. Ikke-angrebspagt mellem Tyskland og Sovjetunionen.

1. september. 2. verdenskrig begynder. Tyske tropper marcherer ind i Polen.

1940 9. april. Tyske tropper rykker ind i Norge og Danmark.

10. maj. Tyske tropper rykker ind i Holland, Belgien og Luxembourg.

5. oktober. Tyske tropper besætter Rumænien.

1941 1. marts. Tyske tropper rykker ind i Bulgarien.

6. april. Tyske tropper rykker ind i Jugoslavien og Grækenland.

Medio juni besøger lejrkommandanten i Auschwitz, Rudolf Hoes, tre andre udryddelseslejre i generalguvernementet Polen, om dette fortæller han: »Lejrkommandanten i Treblinka fortalte mig, at han havde likvideret 80.000 jøder i løbet af et halvt år. Han brugte kulilte, og jeg syntes ikke, at hans metoder var synderlig effektive. Da jeg indrettede udryddelsesanlægget i Auschwitz, brugte jeg Cyklon B, krystalliseret blåsyre. Det tog fra tre til femten minutter at dræbe menneskene i dødszellen, alt efter hvordan vejret var. Når de holdt op med at skrig, vidste vi, at de var døde.«

22. juni. Tyske tropper rykker ind i Rusland.

7. december. Japanerne angriber Pearl Harbour.

1942 18. august. Gerstein besøger dødslejren Belzek. Han har fået til opgave at undersøge mulighederne for at dræbe jøder med gas. Gerstein er øjenvidne til drabeksperimenter med diesel-udstødningssgas, hvilket han i 1945 udførligt beskriver i en beretning til de allierede.

19. august. Gerstein i dødslejren Treblinka.

21.-22. august. I sovevognen Warszawa-Berlin møder Gerstein sekretæren ved det svenske gesandtskab i Berlin, von Otter. For ham skildrer han sine forfærdelige oplevelser i de polske dødslejre og beder om, at hans beretning bliver bragt videre til den svenske regering og til de allierede. Hvilket skete.

23. august. Gerstein forsøger at aflægge samme beretning til den pavelige nuntius i Berlin, hans excellence Orsenigo.

Scenen i Gersteins bolig, Berlin W 35, udspilles dagen efter, at Gerstein trængte ind i nuntiaturet.

Narhuus Stiftsbogtrykkerie 2/5

Aaboulevarden 49 - Telefon 28000

— siden 1794 det rigtige sted for tryksager

28. august. 7000 statsløse jøder bliver arresteret i den del af Frankrig, hvor den samarbejdsvillige Vichy-regering havde fået overdraget magten.

August-September. Deportationer fra Zagreb til Auschwitz. Jøder deporteret fra Theresienstadt bliver gasdræbt ved Minsk.

16. september. »Overflytningen« til Ghettoen i Lodz afsluttet. 55.000 ofre.

4. oktober. De tyske KZ-lejre bliver »jødefri«. Deportation af alle jødiske fanger til Auschwitz.

18. oktober. Gestapo overtager fra rigsjustitsministeriet ansvaret for jøderne og østborgerne i det tyske rige.

29. oktober. Masseeksekution af jøder i Pinsk, Hviderusland. 16.000 ofre.

4. november. Montgomerys 8. armé slår tyskerne ved El Alamin.

8. november. De allierede lander i Nordafrika.

22. november. Nazisternes offensiv i Sovjetunionen kører fast.

25. november. Jødedeportationer fra Norge til Auschwitz.

17. december. De allierede lover højtideligt, at nazisterne skal sone forbrydelser øvet mod jøder.

1943 18. januar. Første opstand i Ghettoen i Warszawa.

31. januar. 6. tyske armé ved Stalingrad kapitulerer.

27. februar. Deportation af jødiske rustningsarbejdere fra Berlin til Auschwitz.

13. marts. Opløsning af Ghettoer i Krakow. De første nye krematorier i Auschwitz bliver taget i brug, oprettet af firmaet Topf & Söhne, Erfurt (i dag Wiesbaden).

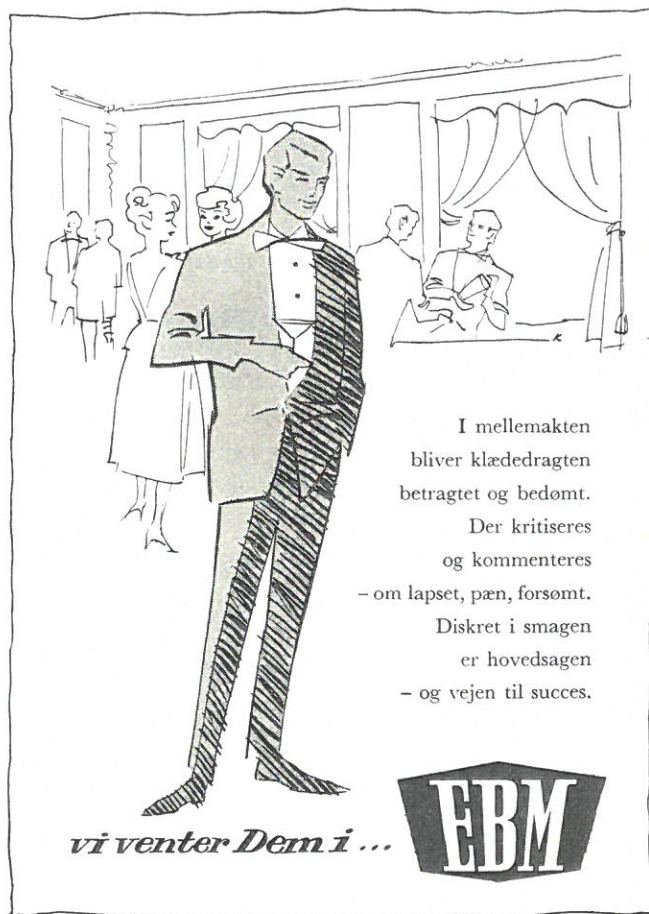
Officerer fra generalstaben for det midterste afsnit af østfronten, bl. a. generalmajor von Tresckow, smugler en bombe ind i Hitlers flyvemaskine. Trods forudgående forsøg virker bomben ikke.

19. april-16. maj. Opstand og tilintetgørelse af Ghettoen i Warszawa.

11. juni. Himmlers befaling: Samtlige Ghettoer i Polen likvideres.

21. juni. Himmlers befaling udstrækkes til at gælde Rusland.

21. juni-27. juni. Likvidering af Ghettoen i Lemberg. 20.000 ofre.

10. juli. De allierede lander på Sicilien.

2. august. Opstand i udryddelseslejren Treblinka.

16.–23. august. Opstand og tilintetgørelse af Ghettoen i Bialystok.

29. august. Undtagelsestilstand i Danmark. Militæret og flåden yder modstand. Officerer og menige interneres sammen med fremtrædende personligheder.

8. september. Italien slutter våbentilstand med de allierede. Nord- og Mellemitalien bliver besat af tyske tropper.

11. september. Tyskerne laver razzia på jøderne i Nizza.

25. september. Smolensk tilbageerobres af de sovjetiske tropper. Tyskerne likviderer alle Ghettoer i Hviderusland.

1. oktober. Tyskerne foranstalter progromer i Danmark. Kun få hundrede fanges, mens den danske befolkning hjælper flere tusinde jødiske landsmænd til Sverige.

13. oktober. Italien erklærer Tyskland krig.

16.–17. oktober. Jøderne i Rom arresteres.

18. oktober. Første jødetransport Rom–Auschwitz.

28. oktober. Den tyske gesandt ved den hellige stol, hr. von Weizsäcker skriver til udenrigsministeriet i Berlin:

»Paven har, skønt det ser ud til, at han er blevet bestormet fra forskellige sider, ikke ladet sig forlede til nogen demonstrativ ytring i anledning af, at jøderne er blevet deporteret. Selv om han måtte gå ud fra, at denne holdning vil blive regnet ham til last fra vore modstanderes side, har han gjort alt i dette pinlige spørgsmål for ikke at belaste forholdet til den tyske regering.«